

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

RESOLUCIÓ de 21 de setembre de 2017, de la Direcció General de Cultura i Patrimoni, per la qual s'incoa l'expedient per a declarar bé immaterial de rellevància local el Cant dels Angelets d'Ontinyent. [2017/8400]

L'article 1.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que formen part del patrimoni cultural valencià, en qualitat de béns immaterials del patrimoni etnològic, les creacions, coneixements, tècniques, pràctiques i usos més representatius i valuosos de les formes de vida i de la cultura tradicional valenciana.

Els articles 15.5 i 55 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, estableix que s'inclouran en la secció cinquena de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià, amb la qualificació de béns immaterials de rellevància local, aquelles creacions, coneixements, pràctiques, tècniques, usos i activitats més representatives i valuosas de la cultura i les formes de vida tradicionals valencianes. Igualment s'hi inclouran els béns immaterials que siguen expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i en especial aquelles que han sigut objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

Vist l'informe que hi ha en l'expedient administratiu i de conformitat amb aquest; fent ús de les facultats que confereix l'article 56 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià; l'article 20 del Decret 140/2014, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament orgànic i funcional de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport; i l'article 19.1 del Decret 62/2011, de 20 de maig, pel qual es regula el procediment de declaració i el règim de protecció dels béns de rellevància local, resolc:

Primer

Incar l'expedient per a declarar bé immaterial de rellevància local el *Cant dels Angelets d'Ontinyent* i procedir a inscriure'l en la secció cinquena de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià.

Segon

En atenció al que disposa l'article 56 de la Llei de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, es determinen els valors que justifiquen la declaració del bé i es descriuen els detalls que en permeten una identificació precisa en l'annex que s'adjunta a aquesta resolució.

Tercer

La protecció del *Cant dels Angelets d'Ontinyent* com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

a) Realitzar labors d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.

b) Incorporar els testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la seu protecció i preservació.

c) Vetlar pel normal desenvolupament i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

Qualsevol canvi que excedeix el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural s'haurà de comunicar a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural per a, si és el cas, la seua autorització administrativa i consegüent modificació d'aquesta resolució.

Les accions de salvaguarda que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que es podrien derivar del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a aquesta manifestació.

La gestió del patrimoni cultural protegit per aquesta declaració de bé de rellevància local immaterial, correspon a l'Associació de Festes de la Puríssima.

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

RESOLUCIÓN de 21 de septiembre de 2017, de la Dirección General de Cultura y Patrimonio, por la que se incoa expediente para declarar bien inmaterial de relevancia local el Cant dels Angelets d'Ontinyent. [2017/8400]

El artículo 1.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que forman parte del patrimonio cultural valenciano, en calidad de bienes inmateriales del patrimonio etnológico, las creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos más representativos y valiosos de las formas de vida y de la cultura tradicional valenciana.

Los artículos 15.5 y 55 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano, establece que se incluirán en la sección quinta del inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano, con la calificación de bienes inmateriales de relevancia local, aquellas creaciones, conocimientos, prácticas, técnicas, usos y actividades más representativas y valiosas de la cultura y las formas de vida tradicionales valencianas. Igualmente se incluirán los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

Visto el informe que obra en el expediente administrativo y de conformidad con el mismo; en uso de las facultades que confiere el artículo 56 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del patrimonio cultural valenciano; el artículo 20 del Decreto 140/2014, de 5 de septiembre, por el que se aprueba el Reglamento orgánico y funcional de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte; y el artículo 19.1 del Decreto 62/2011, de 20 de mayo, por el que se regula el procedimiento de declaración y el régimen de protección de los bienes de relevancia local, resuelvo:

Primer

Incar expediente para declarar bien inmaterial de relevancia local el *Cant dels Angelets d'Ontinyent* y proceder a su inscripción en la sección quinta del inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano.

Segundo

En atención a lo dispuesto en el artículo 56 de la Ley de la Generalitat Valenciana 4/1998, d'11 de juny, del patrimoni cultural valencià, se determinan los valores del bien que justifican su declaración y se describen los detalles que permiten su precisa identificación, en el anexo que se adjunta a la presente resolución.

Tercero

La protección del *Cant dels Angelets d'Ontinyent* como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las siguientes medidas:

a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.

b) Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.

c) Velar por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Cualquier cambio que excede el normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural deberá comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para, en su caso, su autorización administrativa y consiguiente modificación de la presente resolución.

Las acciones de salvaguardia que se proyecten deberán tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que podrían derivarse del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión del patrimonio cultural protegido por esta declaración de bien de relevancia local inmaterial, corresponde a la Asociación de Festas de la Puríssima.

Quart

Notificar aquesta resolució a les persones interessades en el procediment.

València, 21 de setembre de 2017.– La directora general de Cultura i Patrimoni: Carmen Amoraga Toledo.

ANNEX

Dades sobre el bé objecte de la declaració

1. Introducció

Són unes cobles de caràcter religiós, cantades als carrers d'Ontinyent per a anunciar la festa de la Puríssima, patrona d'aquesta ciutat. Ha mantingut al llarg dels segles tres característics de la cultura valenciana, mantenint viva la nostra llengua. Igualment, la seua melodia, verdadera joia musical, ens recorda el monumental Misteri d'Elx. És una tradició local de marcada significació cultural per a la ciutat, que se celebra des de fa més de 350 anys. Per tant, la singularitat i els valors culturals que conté aquest acte el fan mereixedor de la protecció patrimonial.

2. Denominació: el *Cant dels Angelets d'Ontinyent*

3. Àmbit territorial: Ontinyent

4. Actors principals: setze xiquets i xiquetes, vestits amb riques robes blanques i blaves.

5. Descripció del bé: una de les cobles de l'Asguinaldo d'Ontinyent diu: «És l'orgull d'Ontinyent de vell haver professat que no va tindre pecat Maria ni un sol moment». La devoció immaculista tal vegada va ser introduïda per l'orde franciscà a finals del segle XVII, i amb data 29 de maig de 1642, el Consell municipal ontinyentí va triar la Puríssima Concepció com a patrona principal de la població perquè «son tots los vehins de la present Vila tan devots de dita Puríssima». A pesar de la polèmica teològica concepcionista, no resolta en dogma fins a 1854, l'advocació va apujar en acceptació i va arraconar devocions prèvies.

Les festes majors d'Ontinyent se celebren en honor seu, com a mínim, des de 1643, quan el Consell va declarar dia de guardar el 8 de desembre. A partir de 1652, el municipi se sumarà a les celebracions eclesiàstiques: «y tots junts se podrà fer cosa que lluïsca. Y que la present Vila forme una companyia y done pòlvora a tots los que voldran eixir en ella, nomenant capità la persona que el present Consell determinarà».

En 1662, el breu pontifici proimmaculista d'Alexandre VII va ser festejat esplèndidament. L'administrador de la festa, Gaspar Blai Arbuixech, va preparar una fastuosa celebració que va concloure amb la recreació de la figura patronal barroca, coneguda posteriorment com «la Purissimeta de plata massissa». En aquest cicle commemoratiu s'ha volgut veure l'origen dels tres actes encara més arrelats hui: el cant de l'*Anunci Angèlic*, l'*Asguinaldo* i el *Bou amb corda*. Unes llegendes piadoses refereixen un viatge portentós de la imatge i l'arribada a Ontinyent, sola, sobre un caixó que es guarda com a retaule i en un carro tirat per dos bous.

El cant de l'*Anunci Angèlic* obri, simbòlicament, la festa. El seu origen és encara discutit: es considera que les cobles van ser creades per a la celebració de 1662 i, fins i tot, han sigut atribuïdes a mossén Arbuixech, mentre altres autors les han considerades restes d'un suposat misteri medieval. Aquest entranyable i popular festeig, com ja hem dit, sembla que es va iniciar quan els jurats d'Ontinyent, en conéixer la notícia de la publicació d'un breu pontifici que havia expedit Alexandre VII el 21 de gener de 1662 en favor de la pureza original de Maria Santíssima, van decidir celebrar unes festes extraordinàries per a commemorar l'esdeveniment. Així consta en un acord del consell municipal on es llig: «que la present vila fasa les festes y demostracions possibles per honra y glòria de la Inmaculada Concepció de Nostra Senyora, per causa de les alegres noves que se han tengut de la santetat de Alejandro seté de aver declarat i despachat en 8 de desembre de 1661, un breu que declara que Nostra Senyora fonch concebida en gracia en lo primer instant de sa concepció física y no moral, com erem de sentir y defensar de la opinió contrària...».

Avançant-se a aquestes solemnitats, els veïns del barri de Sant Joan van organitzar un festeig que va recórrer els carrers de la població anunciант la bona nova. Hi van participar uns tres-cents joves, vestits d'àn-

Cuarto

Notificar la presente resolución a los interesados en el procedimiento.

València, 21 de septiembre de 2017.– La directora general de Cultura y Patrimonio: Carmen Amoraga Toledo.

ANEXO

Datos sobre el bien objeto de la declaración

1. Introducción

Son unas coplas de carácter religioso, cantadas en las calles de Ontinyent para anunciar la fiesta de la Purísima, patrona de dicha ciudad. Ha mantenido a lo largo de los siglos rasgos característicos de la cultura valenciana, manteniendo viva nuestra lengua. Igualmente, su melodía, verdadera joya musical, nos recuerda el monumental Misteri d'Elx. Es una tradición local de marcada significación cultural para la ciudad, que se celebra desde hace más de 350 años. Por tanto, la singularidad y los valores culturales que contiene este acto lo hacen merecedor de la protección patrimonial.

2. Denominación: el *Cant dels Angelets d'Ontinyent*

3. Ámbito territorial: Ontinyent

4. Actores principales: dieciséis niños y niñas, vestidos con ricas ropas blanquiazules.

5. Descripción del bien: una de las coplas del Asguinaldo de Ontinyent dice: «És l'orgull d'Ontinyent de vell haver professat que no va tindre pecat Maria ni un sol moment». La devoción inmaculista fue quizás introducida por la orden franciscana a finales del siglo XVII, y con fecha 29 de mayo de 1642, el Consejo municipal ontinyentino eligió a la Purísima Concepción como patrona principal de la población porque «son tots los vehins de la present Vila tan devots de dita Purísima». A pesar de la polémica teológica concepcionista, no resuelta en dogma hasta 1854, la advocación subió en aceptación, arrinconando devociones previas.

Las fiestas mayores de Ontinyent se celebran en su honor, como mínimo, desde 1643, cuando el Consejo declaró día de guardar el 8 de diciembre. A partir de 1652, el municipio se sumará a las celebraciones eclesiásticas: «y tots junts se podrá fer cosa que lluïsca. Y que la present Vila forme una compañía y done pólvora a tots los que voldrán eixir en ella, nomenant capitán la persona que el present Consell determinará».

En 1662, el breve pontificio proinmaculista de Alejandro VII fue festejado espléndidamente. El administrador de la fiesta, Gaspar Blai Arbuixech, preparó una fastuosa celebración que concluyó con la recreación de la figura patronal barroca, conocida posteriormente como «la Purissimeta de plata massissa». En este ciclo commemorativo se ha querido ver el origen de los tres actos todavía más arraigados hoy: el canto del *Anunci Angèlic*, el *Asguinaldo* y el *Bou amb corda*. Unas leyendas piadosas refieren un viaje portentoso de la imagen y la llegada a Ontinyent, sola, sobre un cajón que se guarda como retablo y en un carro tirado por dos bueyes.

El canto del *Anunci Angèlic* abre, simbólicamente, la fiesta. Su origen es todavía discutido: se considera que las coplas fueron creadas para la celebración de 1662 e, incluso, han sido atribuidas a mosén Arbuixech, mientras otros autores las han considerado restos de un supuesto misterio medieval. Este entrañable y popular festejo, como ya hemos dicho, parece que se inició cuando los jurados de Ontinyent, al conocer la noticia de la publicación de un breve pontificio que había expedido Alejandro VII el 21 de enero de 1662 en favor de la pureza original de María Santísima, decidieron celebrar unas fiestas extraordinarias para conmemorar el acontecimiento. Así consta en un acuerdo del Consell municipal donde se lee: «que la present vila fasa les festes y demostracions possibles per honra y glòria de la Inmaculada Concepció de Nostra Senyora, per causa de les alegres noves que se han tengut de la santetat de Alejandro seté de aver declarat i despachat en 8 de desembre de 1661, un breu que declara que Nostra Senyora fonch concebida en gracia en lo primer instant de sa concepció física y no moral, com erem de sentir y defensar de la opinió contraria...».

Avanzándose a estas solemnidades, los vecinos del barrio de Sant Joan organizaron un festejo que recorrió las calles de la población anunciando la buena nueva. Participaron unos trescientos jóvenes, vestidos

gels, que acompañaven una imatge de la Puríssima Concepció. En la comitiva figurava un xantre de la catedral metropolitana de València que, muntat en una cavalcadura i amb idèntics vestits i adorns que la resta d'acompanyants, cantava amb gran melodia les mateixes cobles que han arribat fins a nosaltres amb tota fidelitat. El text que es canta és el mateix des de 1662.

Versió de 1662:

«Hui del Cel nova ha aplegat / que Ontinent ab devoció, / festecha a la Concepció / de Maria sens pecat.

Y ens fas saber que este dia, / está la Cort Celestial, / ab magestad sens igual / festechant tambe a Maria.

Animauvos puix Christians, / y a la que es Mare de Deu / festecheu que alcansareu / de son fill mercedeis molt grans.

Y com es fill tan honrat / al que a sa Mare honrrará / en lo Cel loi pagará / fent-lo benaventurat.

De lo que he dit entendreu, / quant al Altissim agrada / que a la Mare molt amada / de anima, y cor festecheu.

Per lo qual yo vinc content / (a) daros la enhorabona, / per a que en obra tan bona / poseu bostron pensament.»

Versió actual:

«Hui del cel nova ha aplegat / que Ontinyent en devoció, / festea a la Concepció, / de Maria, sens pecat.

Vos fas saber que este dia / tota la Cort celestial, / en majestat sens igual / festea també a Maria.

Animeuse pues cristians / i a la que és Mare de Déu, / festegeu i alcançareu, / de son Fill mercés molt grans.

Com és Fill tan encumbrat / el que a sa Mare honrarà, / en el cel li ho pagará, / fent-lo benaventurat.

De lo que he dit entendreu / quant a l'Altíssim agrada, / que a sa Mare molt amada, / d'ànima i cor festegeu.

Per lo qual jo vinc content / a donar-vos l'enhорабона, / per a que en obra tan bona / poseu vostres pensaments.»

Aquestes i altres estrofes van ser cantades en distints punts del trajecte per on va passar la desfilada, i van ser del grat del magistrat i pares d'aquesta vila, els quals van disposar que d'allí en avant, tots els anys, el dia de Sant Andreu, tornaren a interpretar-se com a anuncis o pregó de les festes marianes.

Actualment, i després de nombroses desaparicions i reestructuracions, desfilen un total de setze xiquets i xiquetes, vestits amb riques robes blanques i blaves. L'elecció d'aquests *angelets* es realitzava així: a punt de finalitzar el mes de maig, tots els escolars de tercer curs d'educació primària de la ciutat, tant de centres públics com concertats, així com els ontinyentins escolaritzats fora del terme, rebien complida informació escrita referent a la selecció de veus (dia, hora, lloc, etc.). Aquesta la realitzava un grup de persones vinculades al món de la música i del cant, d'entre la totalitat dels que presentaven la seua disponibilitat. Aquest jurat té en compte l'entonació, l'afinació i la tessitura de la veu.

La desfilada està encapçalada per un grup d'heralds (trompeters i tambors). Els segueixen dos angelets a cavall que sostenen una palma blanca trenada, l'un, i un guió amb una imatge patronal, l'altre. Els catorze angelets restants que segueixen van sobre una xicoteta carrossa tirada per bous i, en determinats llocs del carrer Major, entonen les cobles. A intervals es deté la comitiva. Fet silenci absolut, els angelets canten el peculiar anuncio. És costum que en acabar el cant, els veïns, en record del temps en què es quedaven sense bou, responden al crit de «Visca la Puríssima Concepció!» amb un unànim «Visca...! Bou, bou a la Vila!». Tanca la desfilada la Junta de Festes de la Puríssima i Cambreres, la presidència (alcalde, president de festes, pregonero/a, cambrera major i clero de Santa Maria) i la banda de música.

La senzilla i ingènua melodia de gran atractiu i inspiració ha sigut analitzada per destacats musicòlegs. El mestre Manuel Palau la va qualificar d'autèntica joia musical, i el pare Vicente Pérez Jorge va destacar en la seua detallada ànalisi el seu origen gregoriano, i va assenyalar la possibilitat que haguera sigut escrita per algun clergue al voltant de l'any 1600.

Definició de l'àmbit espacial i temporal

de ángeles, que acompañaban una imagen de la Purísima Concepción. En la comitiva figuraba un chantre de la catedral metropolitana de València que, montado en una cabalgadura y con idénticos vestidos y adornos que el resto de acompañantes, cantaba con gran melodía las mismas coplas que han llegado hasta nosotros con toda fidelidad. El texto que se canta es el mismo desde 1662.

Versión de 1662:

«Hui del Cel nova ha aplegat / que Ontinent ab devoció, / festecha a la Concepció / de Maria sens pecat.

Y ens fas saber que este dia, / está la Cort Celestial, / ab magestad sens igual / festechant tambe a Maria.

Animauvos puix Christians, / y a la que es Mare de Deu / festecheu que alcansareu / de son fill mercedeis molt grans.

Y com es fill tan honrat / al que a sa Mare honrrará / en lo Cel loi pagará / fentlo benaventurat.

De lo que he dit entendreu, / quant al Altissim agrada / que a la Mare molt amada / de anima, y cor festecheu.

Per lo qual yo vinc content / (a) daros la enhorabona, / per a que en obra tan bona / poseu bostron pensament.»

Versión actual:

«Hui del cel nova ha aplegat / que Ontinyent en devoció, / festea a la Concepció, / de Maria, sens pecat.

Vos fas saber que este dia / tota la Cort celestial, / en majestat sens igual / festea també a Maria.

Animeuse pues cristians / i a la que és Mare de Déu, / festegeu i alcançareu, / de son Fill mercés molt grans.

Com és Fill tan encumbrat / el que a sa Mare honrarà, / en el cel li ho pagará, / fent-lo benaventurat.

De lo que he dit entendreu / quant a l'Altíssim agrada, / que a sa Mare molt amada, / d'ànima i cor festegeu.

Per lo qual jo vinc content / a donar-vos l'enhорабона, / per a que en obra tan bona / poseu vostres pensaments.»

Estas y otras estrofas fueron cantadas en distintos puntos del trayecto por donde pasó el desfile, las cuales fueron del agrado del magistrado y padres de esta villa, los cuales dispusieron que de allí en adelante, todos los años, el día de San Andrés, volvieran a interpretarse como anuncio o pregón de las fiestas marianas.

Actualmente, y después de numerosas desapariciones y reestructuraciones, desfilan un total de dieciséis niños y niñas, vestidos con ricas ropas blanquiazules. La elección de estos *angelets* se realiza así: a punto de finalizar el mes de mayo, todos los escolares de tercer curso de educación primaria de la ciudad, tanto de centros públicos como concertados, así como los *ontinyentins* escolarizados fuera del término, reciben cumplida información escrita referente a la selección de voces (día, hora, lugar...). Ésta la realiza un grupo de personas vinculadas al mundo de la música y del canto, de entre la totalidad de los que presentan su disponibilidad. Este jurado tiene en cuenta la entonación, afinación y tesitura de la voz.

El desfile está encabezado por un grupo de heraldos (trompeteros y tambores). Le siguen dos *angelets* a caballo, uno sosteniendo una palma blanca trenzada y el otro un guión con una imagen patronal. Los catorce *angelets* restantes que siguen van sobre una pequeña carroza tirada por bueyes y, en determinados lugares de la calle Major, entonan las coplas. A intervalos, se detiene la comitiva. Hecho silencio absoluto, los *angelets* cantan el peculiar anuncio. Es costumbre que al acabar el canto, los vecinos, en recuerdo del tiempo en el que se quedaban sin toro, respondan al grito de «Visca la Puríssima Concepció!» con un unánime «Visca...! Bou, bou a la Vila!». Cierra el desfile, la Junta de Fiestas de la Purísima y Camareras, la presidencia (alcalde, presidente de fiestas, pregonero/a, camarera mayor y clero de Santa María) y la banda de música.

La sencilla e ingenua melodía de gran atractivo e inspiración ha sido analizada por destacados musicólogos. El maestro Manuel Palau la calificó de auténtica joya musical, y el padre Vicente Pérez Jorge, destacó en su detallado análisis su origen gregoriano, señalando la posibilidad que hubiera sido escrita por algún clérigo alrededor del año 1600.

Definición del ámbito espacial y temporal:

Espacial: la desfilada parteix des de la plaça de la Concepció fins al temple de Santa Maria, després recorre els carrers de: Gomis, plaça Major, Regall i Magdalena fins a finalitzar en el temple de Santa Maria.

Temporal: invariablement se celebrava el dia de Sant Andreu, el 30 de novembre, actualment se celebra l'últim dissabte del mes de novembre, a les 18.30 hores de la vesprada.

Espacial: el desfile parte desde la plaza de la Concepción hasta el templo de Santa María, después recorre las calles de: Gomis, plaza Mayor, Regall y Magdalena hasta finalizar en el templo de Santa María.

Temporal: invariablemente se celebraba el día de San Andrés, el 30 de noviembre, actualmente se celebra el último sábado del mes de noviembre, a las 18.30 horas de la tarde.